

ΔΕΛΦΙΚΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Ανακαλύπτοντας
τη Φωκίδα

Εκπαιδευτικές δράσεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους
της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φωκίδος

Συγγραφή κειμένων: Γεώργιος Αγιαμαρινιώτης

Επιμέλεια: Αθανασία Ψάλτη, Βασιλική Κρανιά

Φωτογραφία εξωφύλλου: Κ. Νασιώκας

Οικονομική υποστήριξη: Γιώργος Αλτιπαρμάκης, Ιωάννα Παπανικολάου

Καλλιτεχνική επιμέλεια: Σπήλιος Πίστας | Σχεδιασμός: UpStage

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων
και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Εφορεία Αρχαιοτήτων
Φωκίδος

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

delphi.culture.gr

Στο σημαντικότερο πανελλήνιο ιερό της Αρχαίας Ελλάδας, στο Μαντείο των Δελφών, ένας περικαλλής ναός προσέλκυε πλήθος προσκυνητών από όλο τον κόσμο. Ήταν ένας ναός αφιερωμένος στον Απόλλωνα, τον θεό του φωτός, της τάξης, της αρμονίας και της μετριοπάθειας, της μουσικής και της ποίησης. Έχοντας έναν υψηλού περιεχομένου ανθρωπιστικό χαρακτήρα η δελφική θεολογία αναγόρευσε την ηθική συμπεριφορά του ατόμου ως κυρίαρχο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης, επηρεάζοντας με τον τρόπο αυτό την κοινωνική και πολιτική ζωή των Ελλήνων για αιώνες. Σύμφωνα με τον Πausanias (2ος αι. μ.Χ.), απλά παραγγέλματα των δύο έως τεσσάρων λέξεων, γεμάτα με σοφία, είχαν χαραχθεί σε ένα επιφανές σημείο του ναού του Απόλλωνα στους Δελφούς. Τα παραγγέλματα αυτά προσέλκυαν την προσοχή των επισκεπτών, καθώς σύμφωνα με την κυρίαρχη αντίληψη είχαν υπαγορευτεί από τον ίδιο τον θεό. Άνωθεν της κυρίας εισόδου, ανάμεσα στον πρόναο και τον σηκό, είχε χαραχθεί το σύμβολο EI, η ερμηνεία του οποίου έως σήμερα παραμένει άγνωστη. Μάλιστα ο Πλούταρχος (1ος αι. μ.Χ.), φιλόσοφος και ιερέας των Δελφών, αφιέρωσε ένα ειδικό δοκίμιο σε μορφή διαλόγου (*Πλούταρχου Ηθικά*, τόμος III, «Περί του EI εν Δελφοίς») για να ερμηνεύσει τις πιθανές σημασίες του.

Εκατέρωθεν του μυστηριώδους συμβόλου EI, τα δύο πασίγνωστα ρητά «ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ» και «ΜΗΔΕΝ ΑΓΑΝ» δέσποζαν και, ενδεδυμένα με το κύρος της θεϊκής σοφίας, βοήθησαν τους ανθρώπους να βελτιώσουν τον τρόπο σκέψης τους και κατ' επέκταση τις ζωές τους.

Στην πρόσοψη του πρόναου, στους κίονες της εισόδου προς τον μεγάλο ναό, στο υπέρθυρο και στους κίονες που τοποθετήθηκαν περιμετρικά του ναού, είχαν αναγραφεί περισσότερα παραγγέλματα, τα οποία αποδίδονται κυρίως στους γνωστούς ως Επτά Σοφούς της αρχαιότητας: τον Θαλή τον Μιλήσιο, τον Σόλωνα τον Αθηναίο, τον Χείλωνα τον Λακεδαιμόνιο, τον Πιττακό τον Μυτιληναίο, τον Βίαντα τον Πριηνέα, τον Κλεόβουλο της

Λίνδου και τον Περίανδρο τον Κορίνθιο. Όπως γνωρίζουμε, τα παραγγέλματα είναι σύντομες προτροπές, οι οποίες είναι συμβουλευτικές και προειδοποιητικές, μερικές φορές ακόμη και παρηγορητικές. Επικεντρώνονται στις αξίες που πρέπει να πιστεύουμε, ώστε να προσεγγίσουμε τις διαχρονικές αξίες: την ηθική, τη μετριοπάθεια, την ομορφιά και τη σοφία. Μας συμβουλεύουν πώς θα έπρεπε να αντιμετωπίζουμε το μυστήριο της ζωής και τις δυνάμεις της φύσης. Στοχεύουν στην επίτευξη της ατομικής ευημερίας και στην αρμονική κοινωνική συνύπαρξη. Επικεντρώνονται στη σχέση που θα έπρεπε να έχει ο άνθρωπος με τον εαυτό του, με το θείο και με τους συνανθρώπους του, με τον χρόνο και τις μελλοντικές γενιές. Έτσι, πολλά από τα παραγγέλματα αναφέρονται στον σεβασμό μας για τους νεκρούς, το χρέος μας στους γονείς μας και τους προγόνους μας, αλλά και στην οικογένεια, τους απόγονους, την πατρίδα και όλη την ανθρωπότητα. Επίσης, τα παραγγέλματα προσδίδουν μικρή ή ελάχιστη αξία στα υλικά αγαθά, όπως στον πλούτο, και ψέγουν κάθε μορφή ματαιοδοξίας.

Η ευγένεια, η γενναιοδωρία, η μεγαθυμία, η ειλικρίνεια και η δικαιοσύνη, η δίψα για γνώση και κυρίως η αποφυγή της ύβρεως, της αλαζονείας είναι αξίες που ο άνθρωπος οφείλει να εκτιμά συμμορφούμενος με τα δελφικά παραγγέλματα. Γι' αυτό κάθε άνθρωπος, γυναίκα και άνδρας, οφείλει να αποδέχεται τα βιώματά του με ταπεινότητα και ανεκτικότητα, να μαθαίνει από τα λάθη του, να αναρωτιέται, να μελετά και να ανακαλύπτει και κυρίως να γνωρίζει ότι, παρόλο που είναι θνητός, είναι τυχερός που απολαμβάνει τις χαρές της ζωής, της φύσης και της δημιουργίας. Μαζί με τα αποφθέγματα των Επτά Σοφών σε μορφή γνωμικών και ηθικών παραγγελμάτων, μας σώζονται από τον Διογένη Λαέρτιο (3ος αι. π.Χ.) στο έργο του «*Ζωές των Φιλοσόφων*» και από τον Ιωάννη Στοβαίο (Johannes Stobaeus) (5ος αι. μ.Χ.) στο έργο του «*Ανθολογία*».

Το έντυπο που κρατάτε στα χέρια σας, περιλαμβάνει μια επιλογή από δεκάδες δελφικά παραγγέλματα, χωρίς να έχει επιβεβαιωθεί ιστορικά ότι αυτά, και όχι παρόμοια τους, είχαν χαραχθεί στον ναό. Ακολουθεί η μετάφρασή τους. Στην τάξη μπορείτε να επιλέξετε ένα παράγγελμα και να το συζητήσετε, να το συνδέσετε με το υπόλοιπο πρόγραμμα ή με κάποιο σημερινό πρόβλημα, το οποίο απασχολεί την κοινωνία, όπως η Ειρήνη, ο Πόλεμος, οι κοινωνικές ανισότητες, η βία, η αસυδοσία, η περιθωριοποίηση, η ανεργία, ο παράνομος πλουτισμός κ.α.

ΜΗΔΕΝ ΑΓΑΝ Τίποτα σε υπερβολή	ΑΡΧΕ ΣΕΑΥΤΟΥ Να είσαι κύριος του εαυτού σου	ΕΣΤΙΑΝ ΤΙΜΑ Να τιμάς το σπιτικό σου	ΚΑΚΙΑΣ ΑΠΕΧΟΥ Να απέχεις από την κακία	ΟΜΟΠΟΙΙΑΝ ΔΙΩΚΕ Να επιδιώκεις την ομόνοια	ΤΥΧΗ ΜΗ ΠΙΣΤΕΥΕ Μην έχεις εμπιστοσύνη στην τύχη
ΓΗΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ Γνώριζε τον εαυτό σου	ΑΤΥΧΟΥΗΤΙ ΣΥΝΑΧΘΟΥ Να συμπάσχεις με τους δυστυχημένους	ΕΥ ΠΑΣΧΕ ΩΣ ΘΗΤΟΣ Τις ευεργεσίες να τις δέχεσαι ως θνητός	ΚΙΝΔΥΝΕΥΕ ΦΡΟΝΙΜΩΣ Να διακινδυνεύεις με φρόνηση	ΟΡΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ Τα μάτια σου στο μέλλον	ΤΥΧΗΝ ΣΤΕΡΓΕ Να δέχεσαι την τύχη σου
ΑΓΑΘΟΥΣ ΤΙΜΑ Να τιμάς τους καλούς ανθρώπους	ΒΙΑ ΜΗΔΕΝ ΠΡΑΤΤΕΙΝ Τίποτα να μην κάνεις με τη βία	ΕΥΤΕΝΕΙΑΝ ΑΣΚΕΙ Να συμπεριφέρεσαι πάντοτε με ευγένεια	ΚΟΙΝΟΣ ΓΙΝΟΥ Να είσαι ευπροσήγορος προς όλους	ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΑΠΤΕΧΟΥ Να είσαι προσηλωμένος στην παιδεία	ΤΩ ΒΙΩ ΜΗ ΑΧΘΟΥ Μην τα βάζεις με τη ζωή
ΑΔΙΚΙΑΝ ΜΙΣΕΙΝ Να μισείς την αδικία	ΒΟΥΛΕΥΟΥ ΧΡΟΝΩ Να σκέφτεσαι με άνεση χρόνου	ΕΥΓΗΝΩΜΩΝ ΓΙΝΟΥ Να είσαι ευγνώμων	ΚΡΙΝΕ ΔΙΚΑΙΑ Να κρίνεις δίκαια	ΠΑΣΙ ΔΙΑΛΕΓΟΥ Να συνδιαλέγεσαι με όλους	ΥΒΡΙΗ ΜΙΣΕΙ Να απεχθάνεσαι την αλαζονεία
ΑΔΩΡΟΔΟΚΗΤΟΣ ΔΙΚΑΖΕ Να δικάζεις, χωρίς να δωροδοκείσαι	ΓΗΡΑΣ ΠΡΟΣΔΕΧΟΥ Να δέχεσαι τα γηρατειά	ΕΥΕΡΓΕΣΙΑΣ ΤΙΜΑ Να εκτιμάς την ευεργεσία	ΚΤΩΜΕΝΟΣ ΗΔΟΥ Να χαίρεσαι τα αποκτήματά σου	ΠΙΝΩΝ ΑΡΜΟΖΕ Πίνε με μέτρο	ΥΙΟΥΣ ΠΑΙΔΕΥΕ Να μορφώνεις τα παιδιά σου
ΑΣΙΧΥΗΝΗ ΣΕΒΟΥ Να φοβάσαι το τρόπιασμα	ΓΛΩΤΤΑΝ ΙΣΧΕ Να κρατάς τη γλώσσα σου	ΕΥΛΟΓΕΙ ΠΑΝΤΑΣ Να μιλάς με καλά λόγια για όλους	ΛΑΒΩΝ ΑΠΟΔΟΣ Αν πάρεις κάτι, να το δώσεις πίσω	ΠΛΟΥΤΕΙ ΔΙΚΑΙΩΣ Να πλουτίζεις με νόμιμα μέσα	ΥΦΟΡΩ ΜΗΔΕΙΑ Να μην είσαι καχύποπτος
ΑΙΤΙΩ ΠΑΡΟΝΤΑ Να κατηγορείς κάποιον μόνον παρόντα	ΓΝΟΥΣ ΠΡΑΤΤΕ Πρώτα να σκέφτεσαι και ύστερα να πράττεις	ΕΥΠΡΟΣΗΓΟΡΟΣ ΓΙΝΟΥ Να είσαι γλυκομίλητος	ΛΑΛΕΙ ΚΑΙΡΙΑ Να μιλάς τη στιγμή που πρέπει	ΠΛΟΥΤΩ ΑΠΙΣΤΕΙ Να μην έχεις εμπιστοσύνη στον πλούτο	ΦΘΙΜΕΝΟΥΣ ΜΗ ΑΔΙΚΕΙ Μη συμπεριφέρεσαι άδικα στους πεθαμένους
ΑΚΟΥΕ ΠΑΝΤΑ Να ακούς τα πάντα	ΓΗΩΘΙ ΜΑΘΩΝ Γνώριζε μαθαίνοντας	ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ ΦΥΛΑΣΣΕΙΝ Να είσαι ευσεβής	ΛΕΓΕ ΕΙΔΩΣ Να μιλάς, όταν γνωρίζεις	ΠΟΠΕΙ ΜΕΤ' ΕΥΚΛΕΙΑΣ Να αγωνίζεσαι με δόξα	ΦΘΟΠΕΙ ΜΗΔΕΠΙ Μη φθονείς κανέναν
ΑΚΟΥΣΑΣ ΠΟΕΙ Να ακούς και να καταλαβαίνεις	ΔΙΑΒΟΛΗΝ ΜΙΣΕΙ Να μισείς τη διαβολή	ΕΥΤΥΧΙΑΝ ΕΥΧΟΥ Να εύχεσαι καλή τύχη	ΜΑΘΩΝΗ ΜΗ ΚΑΜΠΕ Μην κουράζεσαι να μαθαίνεις	ΠΡΑΤΤΕ ΑΜΕΤΑΠΟΗΤΩΣ Να ενεργείς έτσι που να μην μετανιώνεις	ΦΙΛΙΑΝ ΑΓΑΠΑ Να αγαπάς τη φίλια
ΑΚΟΥΩΝ ΟΡΑ Άκου προσεκτικά	ΔΙΚΑΙΩΣ ΚΤΩ Να αποκτάς με δίκαιο τρόπο	ΕΥΦΗΜΟΣ ΙΣΘΙ Φρόντιζε την καλή σου φήμη	ΜΕΛΕΤΗ ΤΟ ΠΑΝ Η άσκηση είναι το παν	ΠΡΑΤΤΕ ΔΙΚΑΙΑ Να πράττεις πάντοτε το δίκαιο	ΦΙΛΟΙΣ ΒΟΗΘΕΙ Να βοηθάς τους φίλους σου
ΑΛΛΟΤΡΙΩΝ ΑΠΕΧΟΥ Μακριά από τα ξένα πράγματα	ΔΟΛΩΝ ΦΟΒΟΥ Να φοβάσαι τον δόλο	ΕΥΧΟΥ ΔΥΝΑΤΑ Να εύχεσαι πράγματα που μπορούν να γίνουν	ΜΕΤΡΩΝ ΑΡΙΣΤΩΝ Το μέτρο είναι ό,τι καλύτερο	ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩΝ ΣΕΒΟΥ Να σέβεσαι τους μεγαλύτερους	ΦΙΛΟΙΣ ΕΥΝΟΕΙ Να θέλεις το καλό των φίλων σου
ΑΛΥΠΩΣ ΒΙΟΥ Να ζεις δίχως λύπες	ΔΟΞΑΝ ΔΙΩΚΕ Να επιδιώκεις την καλή φήμη	ΕΧΘΡΑΣ ΔΙΑΛΥΕΙΝ Να διαλύεις τις έχθρες	ΜΗ ΑΡΧΕ ΥΒΡΙΖΕΙΝ Μην κάνεις αρχή στις ύβρεις	ΠΡΟΠΟΙΑΝ ΤΙΜΑ Να τιμάς την προνοητικότητα	ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΓΙΝΟΥ Να είσαι φίλος της σοφίας
ΑΜΑΡΤΑΝΩΝ ΜΕΤΑΠΟΕΙ Να αναγνωρίζεις τα λάθη σου	ΔΟΞΑΝ ΜΗ ΛΕΙΠΕ Ό,τι αποφάσισες, να μην το εγκαταλείπεις	ΕΧΘΡΟΥΣ ΑΜΥΗΝΟΥ Προφυλάξου από τους εχθρούς σου	ΜΗ ΘΡΑΣΥΝΟΥ Μη γίνεσαι θρασύς	ΣΑΥΤΟΝ ΙΣΘΙ Γνώριζε τον εαυτό σου	ΦΙΛΟΦΡΟΝΕΙ ΠΑΣΙΝ Να συμπεριφέρεσαι με φιλοφροσύνη προς όλους
ΑΠΙΣΑΡΩΝ ΑΡΓΙΑ Δυσάρεστο και βαρετό πράγμα η αργία	ΕΛΠΙΔΑ ΑΙΠΕΙ Να επαινείς την ελπίδα	ΕΧΩΝ ΧΑΡΙΖΟΥ Όταν έχεις, κάνε χάρες	ΜΗ ΚΑΚΟΙΣ ΟΜΙΛΕΙ Να μη συναναστρέφεσαι κακούς ανθρώπους	ΣΕΑΥΤΟΝ ΑΙΔΟΥ Να σέβεσαι τον εαυτό σου	ΦΟΠΟΥ ΑΠΕΧΟΥ Μακριά από φόνο
ΑΠΕΧΘΕΙΑΝ ΦΕΥΓΕ Να αποφεύγεις την απέχθεια	ΕΠΑΣΙΜΕΙ ΑΡΕΤΗΝ Να επαινείς την αρετή	ΗΤΤΩ ΥΠΟ ΔΙΚΑΙΟΥ Να υποχωρείς μπροστά στο δίκαιο	ΜΗ ΠΑΣΙ ΠΙΣΤΕΥΕ Μην εμπιστεύεσαι τους πάντες	ΣΟΦΙΑΝ ΖΗΛΟΥ Να αναζητάς τη σοφία	ΦΡΟΠΕΙ ΘΗΗΤΑ Να σκέφτεσαι ως θνητός
ΑΠΛΩΣ ΔΙΑΛΕΓΟΥ Να μιλάς με απλό τρόπο	ΕΠΙ ΠΕΚΡΩ ΜΗ ΓΕΛΑ Μην περιγελάς τους νεκρούς	ΘΗΣΚΕ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ Να δίνεις τη ζωή σου για την πατρίδα σου	ΜΗ ΠΛΟΥΤΕΙ ΚΑΚΩΣ Να μην πλουτίζεις παράνομα	ΣΟΦΙΣ ΧΡΩ Να συναναστρέφεσαι τους σοφούς	ΦΡΟΝΗΣΗΝ ΑΣΚΕΙ Να συμπεριφέρεσαι με φρόνηση
ΑΠΟΚΡΙΠΟΥ ΕΗ ΚΑΙΡΩ Να απαντάς τη στιγμή που πρέπει	ΕΠΙ ΡΩΜΗ ΜΗ ΚΑΥΧΩ Μην καυχέσαι για τη σωματική σου δύναμη	ΘΥΜΟΥ ΚΡΑΤΕΙ Να συγκρατείς τον θυμό σου	ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΔΙΔΑΣΚΕ Τους νεότερους να διδάσκεις	ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΜΕΛΕΤΑ Μόνο με σοβαρά και αξιόλογα πράγματα να ασχολείσαι	ΧΡΟΠΟΥ ΦΕΙΔΟΥ Οικονομία στον χρόνο σου
ΑΠΟΗΤΙ ΜΗ ΜΑΧΟΥ Μην τα βάζεις με άνθρωπο που δεν είναι παρών	ΕΡΓΑΖΟΥ ΚΤΗΤΑ Να κοπιάζεις γι' αυτά που θέλεις να αποκτήσεις	ΙΔΙΑ ΦΥΛΑΤΤΕ Να περιφρουρείς ό,τι είναι δικό σου	ΝΟΜΟΙΣ ΠΕΙΘΟΥ Να υπακούς τους νόμους	ΤΕΧΝΗ ΧΡΩ Μάθε τέχνη	ΨΕΓΕ ΜΗΔΕΙΑ Κανέναν να μην κατηγορείς
ΑΡΡΗΤΩΝ ΚΡΥΠΤΕ Να μη φανερώνεις μυστικά	ΕΡΙΗ ΜΙΣΕΙ Να μισείς τη φιλονικία	ΙΚΕΤΑΣ ΑΙΔΟΥ Να σέβεσαι τους ικέτες	ΟΜΙΛΕΙ ΠΡΑΩΣ Να φέρεσαι στους άλλους με πραότητα	ΤΩ ΔΥΣΤΥΧΟΥΗΤΙ, ΜΗ ΕΠΙΓΕΛΑ Μη γελάς με άνθρωπο που τον βρήκε δυστυχία	

Τα στοιχεία αυτού του εντύπου έχουν αντληθεί από παλαιότερη έκδοση του Συλλόγου Φίλων της Μουσικής για το αρχαιολογικό μουσείο των Δελφών, το οποίο είχε βασιστεί στο περιεκτικό κείμενο του καθηγητή Δημήτρη Λυπουρλή «*Τα παραγγέλματα των Επτά Σοφών της Ελληνικής Αρχαιότητας*», του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων (2009).